

Kokmeeuwen ringen in Zoetermeer tijdens broedseizoen 2009

Auteur: Benny Middendorp

Inleiding

Aangezien de meeste mij nog niet kennen, wil ik van deze gelegenheid gebruik maken mij eerst even voor te stellen. Sinds mijn 13 jarige leeftijd ben ik actief in de natuur, met name voor vogels, aanvankelijk in de omgeving van Deventer (Overijssel). Eerst via de Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie (NJN) en later via de Vogelwerkgroep IJsselstreek. Al snel was ik onder de indruk van de vogeltrek en vond het fascinerend dat vogels werden gevangen, geringd en later werden teruggemeld. Enthousiast geworden door andere vogelaars, ben ikzelf op een gegeven moment ook begonnen met het aflezen van ringen aan levende vogels (aalscholvers, meeuwensoorten en zwanensoorten). Begin jaren '90 had ik zelf een ringvergunning van het Vogeltrekstation om Knobbelzwanen langs de IJssel te mogen vangen en ringen.

Sinds 2006 heb ik gezin en werk in de randstad en sinds 2008 ben ik lid van Vogelwerkgroep Zoetermeer. Ook in deze regio lees ik regelmatig vogels af, voornamelijk meeuwensoorten. Deze vogelgroep komt veel voor, wordt nog steeds regelmatig geringd in binnen- en buitenland en ringen aan levende meeuwen zijn met wat ervaring goed af te lezen. Hiermee zijn deze vogels een goed onderzoeksobject om meer te weten te komen over verspreiding, herkomst, plaatstrouw aan overwinteringsgebied en broedkolonie, leeftijd, noem maar op.

Dit artikel geeft een beschrijving van de ringresultaten aan Kokmeeuwen binnen de broedkolonie Benthuiserplas in Zoetermeer tijdens het broedseizoen van 2009.

Gelet op het feit dat dit onderzoek deel uit maakt van een omvangrijker onderzoek, zal ik ook ingaan op mijn bijdragen aan diverse onderzoeken aan Kokmeeuwen binnen de regio en de rest van Nederland. Hopelijk ontstaat hierdoor meer kennis en motivatie bij andere vogelaars in de regio.

Onderzoek broedkolonies regio Zoetermeer

Sinds 2008 lees ik bij de broedkolonie Benthuiserplas regelmatig geringde meeuwen af, meestal Kokmeeuwen, maar ook Kleine Mantelmeeuwen, Stormmeeuwen en Zilvermeeuwen. De vogels zijn gewend af en toe te worden gevoerd en hierdoor zijn ze mak genoeg om rustig op korte afstand te blijven zitten, waarbij met wat ervaring ringen kunnen worden afgelezen met verrekijker of telescoop.

Ook bij Leidschendam, vogelplas Starrevaart lees ik ringen af en sinds 2009 ben ik in de zomermaanden begonnen met het aflezen van geringde Kokmeeuwen bij de broedkolonie bij Reeuwijk, in de Reeuwijkse plassen.



Benthuiserplas, Zoetermeer. 2 juli 2008.

In de maanden maart tot en met juli zijn er grote aantallen Kokmeeuwen bij de kolonie en zijn de eilandjes goed bezet. Tijdens de wintermaanden bevinden zich doorgaans weinig meeuwen op de broedlocatie met de eilandjes. In de maanden maart en juli zijn er naast broedvogels ook doortrekkende meeuwen in de kolonie aanwezig.

De volwassen Kokmeeuwen die in de maanden april en vooral mei en juni in de broedkolonie verblijven, zullen hoofdzakelijk lokale broedvogels zijn (info Frank Majoor: ringer Vogeltrekstation en SOVON-medewerker, eigen ringaflezingen).



Kokmeeuwen op afleesplaats, Benthuizerplas, Zoetermeer. 20 mei 2009.

In de twee broedseizoenen 2008 en 2009 waarin ik nu geringde Kokmeeuwen aflees bij de broedkolonies zijn al aardig wat interessante resultaten te melden.

Er blijkt een hoge mate aan plaatstrouw aan de broedkolonies te zijn. De Kokmeeuwen die in Zoetermeer broeden zijn voor een deel geboren in de kolonies in Leidschendam (vogelplas Starrevaart) en Reeuwijk (Reeuwijkse plassen). Echter, dit kan een vertekend beeld geven: het geeft met name aan waar veel is geringd en de werkelijke verhoudingen van de herkomst van de broedvogels is hierdoor veel lastiger te bepalen. In de broedkolonie Benthuizerplas zijn immers niet eerder meeuwen geringd. Er bestaat echter ook uitwisseling tussen de broedkolonies over grotere afstand, getuige de waarnemingen van een broedvogel in de Reeuwijkse plassen (Reeuwijk) in 2009, die als niet vliegvlug jong was geringd in de kolonie bij Harderwijk in 2006.

Heel interessante waarnemingen is die van een oude Kokmeeuw van 30 jaar die ik zag bij de broedkolonie Benthuizerplas. Deze oude Kokmeeuw is regelmatig in dit gebied gezien tussen 11 april en 22 juni 2009 (dus grote kans dat de vogel heeft gebroed) en ik heb het geluk gehad foto's van deze vogel te kunnen maken.

Onderzoeksvragen

RAS-onderzoek

Het onderzoek bij de broedkolonie Benthuizerplas vindt plaats in het kader van het landelijk RAS-onderzoek: Recapturing Adults for Survival.

Dit project is een landelijk ringproject van het Vogeltrekstation (gestart in 1998), waarbij niet alleen Kokmeeuwen maar veel meer vogelsoorten - zowel niet vliegvlugge jongen als volwassen broedvogels - worden gevangen en geringd.

Het doel van het project is om terugvangst gegevens te verzamelen, die het mogelijk maken om de overlevingskansen van een reeks van vogels te volgen in verschillende broedgebieden. Al het ringwerk vindt uitsluitend plaats gedurende het broedseizoen. Terugvangsten of ringaflezingen van vogels, die in vorige jaren zijn geringd, kunnen worden gebruikt om de overlevingskansen te berekenen.

Een hoge graad van plaatstrouw bij broedende adulte vogels maakt het verzamelen van ring- en terugvangstgegevens tot een efficiënt middel om de overlevingskansen van adulte vogels te meten en te volgen.

Overigens ligt de overleving bij Kokmeeuwen jaarlijks rond de 80% (info Frank Majoor).

Voor betrouwbare en vergelijkbare gegevens zal het project minimaal vijf jaar moeten duren.

Onderzoeksvragen Kokmeeuwen broedkolonie Benthuizerplas

Hoewel natuurlijk al veel langer ringonderzoek aan Kokmeeuwen plaatsvindt en al veel bekend is, zijn veel vragen nog onvoldoende beantwoord. Verder is continuering van het onderzoek belangrijk om veranderingen in de populaties door de jaren heen te kunnen volgen. Dit geldt natuurlijk ook voor de in 2003 ontstane broedkolonie Benthuizerplas die dit jaar is toegenomen tot bijna 400 broedparen.

Het gaat onder andere om de volgende onderzoeksvragen:

- waar verblijven onze broedvogels tijdens de doortrek en wintermaanden;

- welke vogels keren op welk tijdstip terug naar dezelfde kolonie of andere kolonies;
- welke vogels komen werkelijk tot broeden en in welke kolonie;
- waar verblijven de vogels die in een jaar niet broeden;
- hoe oud worden de broedvogels.

Het is de bedoeling ook in 2010 volwassen broedvogels te ringen.

Ook zal worden geprobeerd nog niet vliegvlugge kuikens te vangen en van een stalen ring en een witte kleurrijke te voorzien. Door ook de niet vliegvlugge kuikens te ringen, zijn wij beter in staat de beoordelen wat hun omzwervingen tijdens hun jonge jaren zijn, waar ze tot broeden komen, wat de plaatstrouw is aan de broedkolonie en hoe oud deze vogels worden (geboortjaar staat immers vast).

Ringresultaten Benthuiserplas broedseizoen 2009

Sinds 2003 broedden Kokmeeuwen op de eilandjes in de Benthuiserplas bij Zoetermeer.

In het broedseizoen van 2009 broedden hier bijna 400 broedparen Kokmeeuwen (eigen schatting, telling in april van 393 nesten ter plaatse door Francis Havekes en Mart Hoogkamer).

Dit jaar was vanaf de maand maart de broedkolonie Benthuiserplas bezet. In de maanden mei en juni hebben de ouders volop voedsel nodig voor hun jongen en zijn wat minder schuw waardoor met wat voer geringde exemplaren goed met telescoop zijn af te lezen. Maar ook in de overige maanden kunnen zo ringen worden afgelezen.

Frank Majoor liet weten het wel interessant te vinden zijn RAS-onderzoek (uitleg zie eerder in dit artikel) aan Kokmeeuwen bij de broedkolonie Harderwijk uit te breiden naar een tweede broedkolonie, namelijk de Benthuiserplas bij Zoetermeer.

Het onderzoek aan de Benthuiserplas is dus een vervolg op al eerdere gestart onderzoek aan Kokmeeuwen in een broedkolonie bij Harderwijk. Tijdens dit onderzoek in Harderwijk zijn Kokmeeuwen (en enkele Zwartkopmeeuwen) van witte kleurrijken voorzien.

Het is voor het eerst dat meeuwen tijdens het broedseizoen in het gebied worden geringd.

In mei 2009 werd één van de aflees- en voerplekken in de kolonie Benthuiserplas uitgekozen voor een vangactie. Op deze plek werd het slagnet opgesteld.

Op 8 juni 2009, 's morgens om 5.30 uur al waren ringer Frank Majoor en ikzelf, met medewerking van Mart Hoogkamer (faunabeheerder van de gemeente Zoetermeer) paraat op deze vanglocatie en er zaten al vrij snel genoeg meeuwen op de vanglocatie. We hadden de vangactie juist in de vroege ochtend gepland, want dan is er nog weinig verstoring door fietsers en wandelaars met honden. Verder is het dan nog niet zo warm voor de gevangen vogels.

Die ochtend hebben we totaal 121 Kokmeeuwen kunnen vangen en van ringen voorzien. Dit aantal is gevangen door twee vangpogingen met het slagnet. Meer vogels vangen en ringen was zeker mogelijk geweest, maar onze doelstelling en het benodigde aantal voor de statistische steekproef (minimaal 50 volwassen Kokmeeuwen) was voor ons hiermee voldoende en het was niet strikt noodzakelijk veel meer vogels te vangen.

Meer vogels tegelijk vangen betekent ook dat ze langer in de grote nylon transport bench zouden moeten zitten in afwachting van het ringen, deze tijd wilden wij zo kort mogelijk laten zijn voor het welzijn van de vogels, dus dit is ook een overweging geweest niet teveel vogels in één keer te willen vangen.

Verder speelde mee dat bij veel meer geringde meeuwen het ook lastiger is ze later allemaal goed af te lezen met telescoop, zeker bij alleen met stalen ringen geringde vogels die door slechts één waarnemer worden afgelezen. Dit kan een vertekend beeld geven, omdat relatief minder geringde vogels kunnen worden afgelezen en worden teruggemeld, terwijl het daadwerkelijk aantal aanwezige geringde meeuwen hoger ligt.



Frank Majoor en Mart Hoogkamer tijdens ringen, Benthuiserplas, Zoetermeer. 8 juni 2009.

Nadat de vogels voorzichtig uit het net waren gehaald, werden ze tijdelijk in een grote nylon transport bench gestopt met op de grond zaagsel en voldoende openingen voor lucht en daglicht. Van alle vogels zijn biometrische gegevens genoteerd, zoals het verenkleed, de vleugellengte, koplengte en snavelhoogte. Uit deze gegevens kan de leeftijd en vaak ook het geslacht worden bepaald. Nadat alle gegevens waren genoteerd werden ze zo snel mogelijk in vrijheid gesteld.



Ringen en nemen biometrische gegevens, Benthuiserplas, Zoetermeer. 8 juni 2009.

Bij de volwassen vogels, waarbij het vrijwel zeker is dat het broedvogels zijn, is bij 59 Kokmeeuwen naast de stalen ring ook een witte kleurring toegevoegd. Hiervan hebben 56 vogels een witte kleurring gekregen, beginnend met E5 gevolgd door 2 letters gekregen.

Drie vogels waren al geringd en hebben een witte kleurring toegevoegd gekregen, beginnend met E9 gevolgd door 2 letters. Het gaat om de volgende drie vogels:

- Eén exemplaar is op 24 december 2008 door Frank Majoor geringd met een stalen ring in Zoetermeer aan de Grote Dobbe plas. Deze vogel heeft dus op 8 juni 2009 een witte kleurring toegevoegd gekregen. Deze vogel is dus een echte standvogel die in de winter onze regio niet verlaat.
- Een tweede exemplaar had een zodanig versleten aluminium ring dat deze binnenkort niet meer afleesbaar zou zijn. Deze vogel is herringd met een nieuwe stalen ring. Deze vogel heeft op 8 juni ook een witte kleurring van de E9-serie toegevoegd gekregen.

De aluminiumring had de vogel als niet vliegvlug jong aangelegd gekregen door Wim ter Keurs in Leidschendam, vogelplas Starrevaart op 12 juni 2000.

- Het derde exemplaar had wel een goed afleesbare aluminium ring, deze heeft op 8 juni voor de herkenbaarheid ook een witte kleuring van de E9-serie toegevoegd gekregen. Deze vogel als niet vliegvlug jong geringd door Wim ter Keurs in Leidschendam, vogelplas Starrevaart op 6 juni 2007.

Terugmeldingen broedvogels seizoen 2009

In de loop van juni wordt de broedkolonie door de volwassen en jonge Kokmeeuwen verlaten. Dit is ook de tijd wanneer de eerste buitenlandse broedvogels met jongen in het gebied kunnen worden aangetroffen. De eerste buitenlandse waarneming van een tijdens dit broedseizoen op de Benthuizerplas geringde Kokmeeuw is al ontvangen, namelijk een waarneming op 3 augustus 2009! Kokmeeuw wit E5EJ werd afgelezen door Gilbert Vimard aan het Omaha Beach in Normandië, bij Saint Laurent sur Mer, Frankrijk! Deze vogel is voor het laatst in Zoetermeer afgelezen op 17 juni 2009 (door mij). Een tweede individu, wit E5CT, is op 25 augustus 2009 afgelezen bij Carantec, Le stum in Bretagne! Op 10 juni 2009 zat deze vogel nog in Zoetermeer.

Een akuele overzichtskaart met de terugmeldingen is te vinden op de website van Frank Majoor, <http://www.frankmajoor.nl>. Klik verder via Kokmeeuwen en broedvogels.

De eerste dit broedseizoen in het buitenland geboren Kokmeeuwen zijn al in juli afgelezen in Zoetermeer. Op 15 juli zag ik al een exemplaar met een Gdansk-ring uit Polen bij de Benthuizerplas en vanaf 22 juli zat al een exemplaar met een Kaunas-ring uit Litouwen bij de Grote Dobbe plas.



Kokmeeuw met witte kleuring, geringd aan de Benthuizerplas, Zoetermeer. 8 juni 2009.

Onderzoek buiten het broedseizoen

Het ringen en aflezen bij de broedkolonie Benthuizerplas maakt onderdeel uit van een landelijk en meerjarig onderzoek aan meeuwen, voornamelijk Kokmeeuwen. In het kader van zijn meeuwenonderzoek worden onder andere door Frank Majoor op diverse plaatsen in heel ons land overwinterende en doortrekkende vogels, voornamelijk Kokmeeuwen, in de wintermaanden geringd met een stalen ring van het Vogeltrekstator en vaak ook een kleuring.

Zo zijn bijvoorbeeld in de afgelopen winter 2008/2009 aan de Noordhovense plas te Zoetermeer op 6 januari 2009 tijdens vorst met slag net totaal 60 Kokmeeuwen, 99 Stormmeeuwen en 12 Zilvermeeuwen gevangen en geringd. Ook op de Grote Dobbe plas in Zoetermeer en diverse locaties in Den Haag zijn afgelopen winter Kokmeeuwen geringd.



Kokmeeuwen buiten het broedseizoen, Grote Dobbe plas, Zoetermeer. 18 februari 2008.

Vogels worden geringd om meer te weten over hun omzwervingen. Terugmeldingen zijn belangrijk, via vondsten van dode vogels of zichtwaarnemingen van levende vogels. Voornamelijk kleurringen geven meer terugmeldingen door zichtwaarnemingen doordat kleurringen vanaf grotere afstand beter zijn af te lezen.

Om de herkomst, plaatstrouw e.d. van de Kokmeeuwen te monitoren, probeer ik voornamelijk in de periode oktober tot en met maart meeuwen op te zoeken in diverse stedelijke gebieden, voornamelijk in de regio randstad, waaronder Alphen aan den Rijn, Den Haag, Gouda, Leiden, Leidschendam en Voorburg. Af en toe lees ik ook in andere steden meeuwen af, waar o.a. door Frank Majoor is geringd, zoals Deventer, Harderwijk, Hilversum en Utrecht. Doordat meeuwen door het voeren mensen gewend zijn en vrij mak zijn - met name tijdens koude - komen ze vaak voor je staan en kunnen met wat geduld ringen met kijker of telescoop worden afgelezen.

Doordat in ons land en andere Europese landen vogelaars zich bezighouden met het aflezen van geringde meeuwen kan meer inzicht worden verkregen over hun trekgedrag en plaatstrouw. Het grootste deel van de Kokmeeuwen hebben in de winterperiode een herkomst buiten Nederland. Er is een hoge mate van plaatstrouw aan de doortrek- en overwinteringsgebieden.

Op eerder genoemde plaatsen in de regio zijn door mij vele tientallen Kokmeeuwen afgelezen tijdens de winter 2008/2009, vanwege het vele bevroren water waren het er meer dan in voorgaande winters.

De landen van herkomst waren België, Denemarken, Duitsland, Engeland, Estland, Finland, Frankrijk, Litouwen, Nederland, Polen, Tsjechië en Zweden.

De plaatstrouw is ook in onze regio vastgesteld, doordat jaar na jaar dezelfde geringde individuen zijn afgelezen die buiten Nederland zijn geboren, daar broeden en elke winter weer terugkomen op vaste plaatsen in onze regio. Ook leuk is, dat individuen ook elders door andere waarnemers zijn afgelezen, zoals in Amsterdam of Arnhem (info Frank Majoor).

Dankwoord

Hierbij dank aan Frank Majoor voor zijn bereidwillige en enthousiaste medewerking om zijn Kokmeeuwen RAS-onderzoek uit te breiden naar broedvogels van Zoetermeer. Verder heeft hij ook in de wintermaanden Kokmeeuwen en Stormmeeuwen geringd in Zoetermeer en omgeving. Faunabeheerder Mart Hoogkamer van de gemeente Zoetermeer wordt bedankt voor zijn medewerking om op het terrein van de gemeente Zoetermeer Kokmeeuwen onderzoek te doen en voor zijn hulp tijdens de ringactie tijdens het afgelopen broedseizoen.

Informatie

Meer informatie over het landelijk Kokmeeuwen onderzoek (en ander vogelonderzoek) van Frank Majoor is te vinden op zijn website: <http://www.frankmajoor.nl>. Op deze website staat ook meer informatie over de gebruikte kleurringen. Waarnemingen van in dit artikel genoemde witte kleurringen, serie E5 of E9 gevolgd door 2 letters, kunnen rechtstreeks aan Frank Majoor worden gezonden.

Meer informatie over onder andere RAS projecten is te vinden via de website van het Vogeltrekstation: <http://www.vogeltrekstation.nl>.

Benny Middendorp
www.bennym.nl
mail*@bennym.nl (sterretjes weghalen)

Gepubliceerd in: De Praatpaal nummer 3, 2009. Vogelwerkgroep Zoetermeer.